

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Code bruikleenverkeer 2017

Code bruikleenverkeer 2017

Zichtbaarheid van publieke collecties

Gemeenten, provincies en het Rijk zijn eigenaar van bijzondere collecties, in beheer bij vele musea. Het zijn uiteenlopende collecties: van kunstwerken, historische verzamelingen tot natuurhistorische objecten. De collecties zijn van grote culturele betekenis voor stad, streek of land. Eigenaren en museale beheerders van publieke collecties beschouwen het bruikleenverkeer als onderdeel van het collectiebeleid dat zij gezamenlijk voorstaan. Het bruikleenverkeer kan belangrijke meerwaarde bieden: het kan hetzelfde cultuurgood in verschillende contexten presenteren in het verhaal dat het museum wil vertellen aan het publiek binnen- en buitenland.

Er is ook een ander publiek belang. Het gaat om collecties die zijn verworven met behulp van het publiek: verworven met publieke middelen of ten behoeve van het algemeen belang door particulieren zijn nagelaten, geschonken of anderszins aan de zorg van gemeenten, provincies of rijk zijn toevertrouwd.

Het beheer van al deze collecties is veelal in handen van publiek gefinancierde instellingen: de musea, al of niet in zelfstandige rechtspersonen op afstand van de overheid geplaatst. De musea hebben als taak de collecties zo goed mogelijk zichtbaar te maken aan een zo breed mogelijk publiek.

Op een bestuurlijke conferentie van 21 september 2015 is een nieuwe impuls gegeven aan collectiemobiliteit die ook centraal stond bij vervolgbijeenkomsten met musea en overheden in juni en oktober 2017. De aanwezige overheden, rijk, provincies en gemeenten, wilden zich inzetten om het bruikleenverkeer van hun collecties te stimuleren door bestaande barrières weg te nemen. In het Cultuurconvenant 2017-2020 (Stcrt 2017, 41244) is deze bereidheid uitdrukkelijk bevestigd: de partners in het cultuurconvenant hebben alle verklaard zich voor laagdrempelig bruikleenverkeer van hun collecties te willen inspannen. Ook zijn er overheden die niet deelnemen in de cultuurconvenanten 2017-2020 bereid om op dezelfde voet de collectiemobiliteit te stimuleren. De Code bruikleenverkeer is een instrument om het bruikleenverkeer daadwerkelijk te bevorderen.

Doel van deze Code bruikleenverkeer is de zichtbaarheid van publieke collecties te vergroten door een algemeen kader te bieden voor bruikleenverkeer, waarop eigenaar (overheid) en bruikleenemer (museum/andere instelling) en musea onderling elkaar kunnen aanspreken. De Code bruikleenverkeer komt niet in de plaats van bruikleen- of beheercontracten. Hij biedt wel breed gedeelde handvatten voor het denken over en de formulering van die contracten.

Kaderovereenkomst -Cultuurconvenant

De ambitie van overheden om de zichtbaarheid van hun collecties te bevorderen past in een lange traditie. Al in 1989 heeft de Staat met de gemeenten Gouda, Rotterdam, Amsterdam en Den Haag een Kaderovereenkomst bruikleenverkeer gesloten om het onderling bruikleenverkeer gemakkelijk te maken: de Kaderovereenkomst bruikleenverkeer 1989. De hoofdpunten daarvan zijn als volgt samen te vatten:

- Totaal verlies of waardevermindering in museum wordt niet verhaald op de bruikleenemer;
- Herstelbare schade altijd voor rekening van bruikleenemer;
- Totaal verlies tijdens transport voor rekening bruikleenemer.

Sinds 1989 zijn deze hoofdpunten leidend in het rijksbeleid ten aanzien van musea en collecties. Deze opvattingen zijn ruim verspreid geraakt in het museale landschap, zowel bij musea als andere overheden. De formalisering van deze uitgangspunten, bijvoorbeeld via de genoemde Kaderovereenkomst, bleek in de praktijk problematisch als gevolg van de bestuurlijke en organisatorische verhoudingen in museumland. In navolging van de rijksoverheid hebben ook andere overheden hun collectiebeheer veelal belegd bij musea, verzelfstandigd in stichtingen. Als gevolg van deze verzelfstandiging is er sprake van twee momenten waarop de aansprakelijkheid voor de collectie aan de orde is:

1. in de afspraken (bruikleen- of beheerovereenkomst) tussen de publieke eigenaar en de verzelfstandigde museale stichting; wordt in die overeenkomst de aansprakelijkheid beperkt?
2. in de afspraken (bruikleenovereenkomst) tussen musea onderling.

Het spreekt vanzelf dat een museum er goed aan doet in geval van bruikleen aan een ander museum evenveel aansprakelijkheid door te contracteren als voor hemzelf jegens de eigenaar geldt.

Er is door de verzelfstandiging een situatie ontstaan van veel uiteenlopende afspraken. Met het Cultuurconvenant 2017-2020 is beoogd hier weer één lijn in te trekken en daarnaast andere barrières die aan bruikleenverkeer in de weg staan weg te nemen.

Cultuurconvenant 2017-2020

Materieel gezien zijn de uitgangspunten van het convenant verruimd vergeleken met die van de Kaderovereenkomst 1989. De belangrijkste convenantsafspraken op erfgoedterrein luidt dat bruikleenemers (musea van overheden, en ook musea onderling) alleen aansprakelijk worden gesteld voor herstelbare schade, ook tijdens transport. De schade kan gevolg zijn van gebeurtenissen als: brand, diefstal, schade door eigen werknemers, (moedwillige) schade door bezoekers etc.

Dit betekent een aanmerkelijk kleiner risico voor de musea. Een museum kan zelf afwegen of het dit beperkte risico van herstelbare schade wil afdekken met een verzekering (het zgn. *beperkt verzekeren*). Het risico op algeheel verlies wordt afgedekt door

preventie, bevordering van de veiligheid, waardoor het behoud van het cultuurgood centraal staat. Het belangrijkste criterium voor bruikleenverkeer is dan ook: onderling vertrouwen dat de bruikleen in goede handen is. Als dat ontbreekt, dan kan beter van bruikleen worden afgezien.

Formeel gezien bieden de afspraken uit het Cultuurconvenant een verbreding van de eerdere afspraken uit de Kaderovereenkomst. Het uitgangspunt van de gunstige bruikleenvoorwaarden krijgt een landelijke dekking, blijft niet beperkt tot de vier partijen van de Kaderovereenkomst. Het uitgangspunt van wederkerigheid is komen te vervallen, waardoor het ook voor de kleinere musea mogelijk wordt onder de gunstige bruikleenvoorwaarden te lenen. Bovendien sluit de formulering in het cultuurconvenant beter aan op de bestuurlijke rolverdeling tussen overheden en (vaak verzelfstandigde) musea en het wettelijk kader van de Erfgoedwet.

Code Bruikleenverkeer

De Code bruikleenverkeer vertaalt de gemaakte afspraken uit het Cultuurconvenant 2017-2020 naar de praktijk van:

1. Publieke eigenaren van collecties, zoals gemeenten, provincies en het rijk;
2. Publieke beheerinstellingen van collecties, zoals musea. In de museale praktijk betreft het in toenemende mate verzelfstandigde instellingen. Ook indien de betrokken organisatie nog steeds onderdeel is van de overheidsorganisatie blijven de genoemde uitgangspunten onverkort van belang. De Code is in

de eerste plaats gericht op professionele beheerders, museale instellingen, die werken volgens de ICOM-code. Bij niet-professionele beheerders kan er immers -alle goede bedoelingen ten spijt - niet vanzelfsprekend worden uitgegaan van vertrouwen dat een uitgeleend cultuurgood in goede handen is van de bruikleenner. Dat neemt niet weg dat de Code Bruikleenverkeer ook van betekenis kan zijn voor niet-professionele beheerders bij hun deelname aan het bruikleenverkeer.

Deze Code bruikleenverkeer is ontwikkeld als product in samenwerking met de Museumvereniging; een informele werkgroep van rijk en Museumvereniging, waarbij ook ambtenaren van Rotterdam en Den Haag waren aangesloten hebben de code als instrument voorbereid. De code sluit aan bij ideeën zoals die voor bruikleenverkeer binnen Nederland zijn geformuleerd in de publicatie van de Museumvereniging: *Slimmer lenen* (uitgave van de Museumvereniging uit 2016).

Met de Code bruikleenverkeer worden de uitgangspunten voor de musea uit *Slimmer lenen* aangevuld met uitgangspunten voor publieke eigenaren: rijk, provincies en gemeenten. Het resultaat is dat de relevante schakels voor bruikleenverkeer nu volledig in beeld zijn: publieke eigenaar, museale beheerder van de collectie/bruikleenner en (derde) bruikleenner. Dankzij deze toevoeging wordt vooral de aansprakelijkheid jegens de publieke eigenaar verduidelijkt. Deze code maakt concreet waarvoor de convenantspartijen zich al hebben uitgesproken: de beperking van de aansprakelijkheid tot herstelbare schade. Onderschrijving van deze code door convenantpartners is een logische volgende stap op weg naar verhoogde collectiemobiliteit. Tegelijkertijd biedt hij ook de mogelijkheid aan partijen die niet bij de convenantsafspraken waren betrokken om overeenkomstig te handelen door de code te onderschrijven. Onderschrijving van de code betekent dat partijen elkaar hierop kunnen aanspreken en deze uitgangspunten in de (model-) afspraken kunnen vastleggen.

Door de beperkte aansprakelijkheid die de code voorstaat in de diverse contracten vast te leggen, kunnen musea hoge verzekeringskosten tegen totaalverlies of waardevermindering bespaard blijven. De schade van totaal verlies wordt de bruikleenner alleen aangerekend in geval van nalatigheid. Dat wordt in het algemeen trouwens ook niet door een verzekering gedekt. De uitgangspunten in deze code zijn gericht op het bevorderen van zowel langdurige als tijdelijke bruiklenen; daarbij is aandacht voor de beperking van administratieve lasten en het wegnemen van andere barrières.

De uitgangspunten ter bevordering van bruikleenverkeer

Met onderstaande uitgangspunten wordt beoogd de zichtbaarheid van collecties te bevorderen. Door onderschrijving van de code verklaart het museum of de publieke eigenaar dat hij op deze uitgangspunten kan worden aangesproken.

- *Vertrouwen*

Het bevorderen van bruikleenverkeer is gebaseerd op het vertrouwen tussen eigenaar en museale beheerder, en tussen musea onderling, dat de bruikleenemer op professionele wijze omgaat met het in bruikleen gegeven cultuurobject. Dat de veiligheid optimaal is verzekerd, dat de juiste behoud- en beheermaatregelen worden genomen tijdens verblijf en transport. Dit vertrouwen is gebaseerd op de professionaliteit van het museum op basis van de zelfopgelegde kwaliteitsnormen van de (internationale) museumcode, de ICOM-code van de museumbranche. Het is van belang dat deze professionele normen uitgangspunt zijn bij de afspraken tussen publieke eigenaar en museale beheerder. De Code bruikleenverkeer gaat uit van dit vertrouwen.

Publieke eigenaar en beheerders zetten zich op basis van wederzijds vertrouwen actief in voor het beperken van bestuurlijke en administratieve lasten die aan collectiemobiliteit in de weg staan (bijvoorbeeld eisen aan transport).

- *Ruimhartig bruikleenverkeer*

Onder ruimhartig bruikleenverkeer wordt verstaan

- Een open houding ten opzichte van bruikleenverzoeken (Ja mits..., in plaats van Nee, tenzij...);
- Constructief meedenken bij het bruikleenproces en de selectie;
- Gezamenlijke inzet tot beperking van de kosten, in elk geval
- indien daar ruimte voor is - beperking aansprakelijkheid conform uitgangspunten Cultuurconvenant 2017-2020;
- Gezamenlijke inzet om kosten van herstelbare schade zoveel mogelijk te beperken, en daarbij zoveel mogelijk de reële restauratiekosten als uitgangspunt te nemen.
- Gezamenlijke inzet voor beperking van de kosten van transport bijvoorbeeld via combinatietransporten; is een koerier echt nodig?
- Waar mogelijk proactief inzetten op bevorderen van bruikleenverkeer.

Eigenaren en beheerders streven naar ruimhartig bruikleenverkeer, ook als daar op korte termijn niet direct iets tegenover staat.

- *Aansprakelijkheid*

Als het gaat om cultuurobjecten die eigendom zijn van een publieke eigenaar, wordt de aansprakelijkheid beperkt tot herstelbare schade, tenzij sprake is van nalatigheid.

Publieke eigenaren maken expliciet dat zij hun beheerders beperkt aansprakelijk stellen en geven hen de gelegenheid dezelfde gunstige voorwaarden aan derden te verlenen. Musea hanteren bij onderbruikleen dezelfde gunstige voorwaarden.

- *Duurzame samenwerking*

Een goede samenwerking bevordert de vertrouwensband en komt het bruikleenverkeer ten goede. In het verlengde hiervan

past ook een gezamenlijke inzet voor de bevordering van duurzaamheid met het oog op energiegebruik en milieu. Denk daarbij aan hergebruik van vitrines en andere materialen en efficiënt transport.

Eigenaren en beheerders van publieke collecties zetten zich actief in om duurzame samenwerking te bevorderen.

- *Kennis delen*

Eigenaren en beheerders van publieke collecties zetten zich actief in om kennisuitwisseling te bevorderen ten aanzien van de betrokken cultuurobjecten en de behouds- en beheeromstandigheden.

- *Transparante communicatie*

Een soepel en zorgvuldig bruikleenverkeer is gebaat bij transparante communicatie: de bruikleenemer motiveert helder het doel van zijn verzoek: doel, omschrijving beoogde objecten, de concrete omstandigheden en planning. De bruikleengever is transparant over zijn collectie, over procedures, bruikleenvoorwaarden inclusief restauratievoorwaarden.

Eigenaren en beheerders van publieke collecties zetten zich actief in voor transparante communicatie over bruikleen.

- *Pas toe of leg uit*

De uitgangspunten van deze Code bruikleenverkeer vormen een nadere invulling van de ambities en bestuurlijke afspraken van het Cultuurconvenant 2017-2020 dat met verschillende bestuurlijke partners is gesloten. In dat opzicht vormt deze code zowel een aanvulling op de bestuurlijke praktijk van de publieke eigenaren als op de praktijk van de musea. Voor zowel de publieke eigenaar als de beheerder van de publieke collectie geldt het adagium: pas toe of leg uit. In voorkomende gevallen kan op basis van redelijke overwegingen en transparante motivatie van de bovengenoemde uitgangspunten worden afgeweken.

Tot slot

Deze brochure is ontwikkeld i.s.m. de Museumvereniging en op 11 juni 2018 onderschreven in het bestuurlijk overleg tussen de Minister van OCW, IPO en VNG.

Deze Code Bruikleenverkeer is door de Minister van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen gepubliceerd in de Staatscourant